

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 48 (1896) 12 mart 2019-cu il

Kolanı-qədim türk tayfası

(əvvəlki ötən sayımızda)

Kolanı mahalı Qarabağ xanlığının ictimai-siyasi, mədəni, iqtisadi həyatında mühüm rol oynayan bölgələrdən biri olmuşdur.

Kolanı mahalının mərkəzi əvvəlcə Gərravənd kəndi, sonra Şıxavənd kəndi olmuşdur. Mahalın ərazisi Uşacıq kəndindən Tərtər çayı boyu, Göyçə sərhədinə qədər uzanırdı. XIX yüzilin görkəmli tarixçisi Mirzə Adgözəl bəy Kolanı mahalının sərhəd-sınırının yuxarıda qeyd olunan əraziləri əhatə etdiyini və tarixən bu ərazilərin onların məskəni olduğunu yazır.

Pənahəli xan igidliyi, qoçaqlığı, mərdanəliyi ilə seçilən kolanılara çox inanır və onlara etibar edirdi. Kolanı başçılarından İman bəy Allahveys bəy oğlu Gərravənd Qarabağ xanına xidmət etmişdi.

İbrahimxəlil xan Sarıcalı-Cavanşirin hakimiyyəti dövründə tanınmış kolanı bəyləri aşağıdakılar idi: Əli bəy

Sədır bəy oğlu Gərravənd, Qələndər bəy Sədır bəy oğlu Gərravənd, Lələ bəy Əmirxan bəy oğlu Gərravənd, Turab bəy Çıraq bəy oğlu Gərravənd, Teymurxan bəy Allahveys bəy Gərravənd, İsxan bəy Allahveys bəy Gərravənd, Tanrıqulu bəy Umud bəy oğlu Gərravənd, Novruz bəy Umud bəy oğlu Gərravənd, Mirzə Həsən bəy Ata bəy oğlu Şıxavənd, Qəhrəman bəy Şərif bəy oğlu Şıxavənd, Bayraməli bəy Sırxavənd, Kazım bəy Papravənd və s.

Kolanılar ayrı-ayrı tarixi dövrlərdə Qarabağ xanlığı ilə bərabər Çuxursəd və Qarabağ bəylərbəyliyinə bağlı olmuşlar.

Mahalın ərazisində sonralar bir neçə qeyri-müsəlman ailəsinə də yer verildi. Bu qeyri-müsəlmanlar kolanıların qapı-bacasında, təsərrüfatında işləyir, onların mal-qoyununu bəsləyirdilər.

Mahalın ərazisində Kolanı elinə daxil olan Gərravənd-1, Gərravənd-2, Gərravənd-3, Şıxavənd, Papravənd,

Sırxavənd... obalar qərar tuturdu. Mahalın inzibati quruluşu: Mahallar nahiyələrə, nahiyələr isə kəndlərə, yaxud obalara bölünürdü. Mahallara naiblər başçılıq edirdilər. Naibləri xan şəxsən təyin edirdi. Hər mahalda bir, əhalinin sayından asılı olaraq kəndlərdə iki və daha artıq naib olurdu.

Naiblər təsadüfi adamlardan təyin olunmurdu. Onlar köklü-köməcli feodallardan, hərbi-köçəri əmirlərdən seçilirdi və çox zaman irsi xarakter daşıyırdı.

Xanın təyin etdiyi məvacib hesabına dolanan naiblər bir sıra hüquqlara malik idi. Onlar əsasən vergiyə nəzarət edir, vergi verməkdən boyun qaçıranları vergi ödəməyə məcbur edir, cinayətkarları cəzalandırır, mahal idarəsinə məmurlar qəbul edir və çıxarır, lazım gələndə kəndliləri qoşuna səfərbər edir, müharibə və yürüş zamanı onlara komandanlıq edir, mahalın sərhədlərini qoruyurdu və s. Onlar "əhalinin pis niyyətlərini qarşısını alır, oğru dəstələrini məhv edir, şübhəli adamları həbs edərək divanbəyinə təhvil verir, əhalini poçt yolu çəkmək, xan əmlakını bir yerdən başqa yere aparmaq və s. dövlət mükəlləfiyyətlərini daşımağa məcbur edirdi".

Cavanşir, Cavanşir-Dizaq, Dizaq-Cəbrayılı, Otuziki, Kəbirli, Dəmirçihsənli, Kolanı, Qaraçorlu və Püsyən mahallarının əhalisini köçəri el-obalar təşkil etdiyindən bu məntəqələrə minbaşılar başçılıq edirdilər.

Kolanılar Mehdiqulu xanın inandığı və daha çox etibar etdiyi camaatlardan biri idi. Bunun nəticəsi idi ki, 1822-ci ildə Mehdiqulu xan İrana qaçarkən özü ilə Kolanı camaatından xeyli adam götürmüşdür. Onların arasında nüfuzlu kolanılar-Ağa bəy Həsən bəy oğlu Şıxavənd, Mirzəxan bəy

Qara bəy oğlu Şıxavənd, Qaytaran bəy Qəhrəman bəy oğlu Şıxavənd, İbrahimxəlil xanın qaçqınlıq dövründə məsləhətləşdiyi din adamları-Molla Əskər Vəli oğlu Sırxavənd-Kolanı, Molla Mustafa Mustafa oğlu Şıxavənd-Kolanı da var idi.

Nadir şah Əfşarın XVIII yüzilin 30-cu illərində Xorasandan Azərbaycana (Araz çayının şimal hissəsinə) köçürdüyü tayfalar içərisində kolanılar da olmuşdur. Onlar müxtəlif ərazilərdə, o cümlədən Qarabağda da məskunlaşmışlar. Qarabağ, Naxçıvan və Şirvan da yaşamış kolanılar əsasən, heyvandarlıqla məşğul olmuşlar. Orta əsrlərdə Qarabağın Kolanı mahalında əsasən kolanı tirələri üstünlük təşkil etmişlər.

1823-cü ilə bağlı rus qaynağında Qarabağ əyalətinə bağlı olan Kolanı mahalının kənd və obalarının əhalisinin vergi verən və vergidən azad olan hissəsi haqqında bilgi vardır. Həmin mənbədə bildirilir ki, kolanılardan 203 ailə vergi ödəyir, 259 ailə isə vergi ödəmir. Kəndlərdən və obalardan bəzi nümunələri diqqətə çatdırırıq:

Qərvənd kəndi-40 ailə vergi ödəyirdi. Vergi ödəməyənlər-maaf-2 ev, kəndxuda-3 ev, Ağa bəyin rəncbəri-1 ev, Salman bəyin rəncbəri-2 ev.

Şıxavənd kəndi-40 ev vergi ödəyir. Vergi ödəmirdi- kəndxuda-2 ev, kasıb-2 ev. Bu kəndə bağlı olan köçəri Banurvənd- Qoça -12 ailə, kəndxuda-1 ailə, kasıb-2 ailə vergi ödəmirdilər.

Sırxavənd-kolanı kəndi-67 ev vardı. Onlar çoxdandır ki, vergi ödəmirlər.

Qərvənd kəndi-22 ev vardır. Onlar çoxdandır ki, vergi ödəmirlər.

Qızılhacılı kəndi-40 ailə vergi ödəyir. Vergi ödəməyənlər: Məhəmməd ağa, onun qardaşları və doğmaları-8 ailə, Məhəmməd ağanın rəncbərləri-6

aile, Məhəmməd ağanın 3 qardaşının rəncbərləri-6 ailə, molla-1 ailə, dellək-1 ailə, çavuş-1 ailə, kasıb və yetimlər-4 ev

Dinni Bayəhmədli kəndi-42 ailə vergi ödəyir. Vergi ödəmirdi-molla-3 ailə, kasıb-6 ailə, starşına Zeynalabdin ağa-1 ailə, starşına Sadiq ağa-1 ailə, imkansız-2 ailə, podporuçik Mirzə Adgözəlin rəncbərləri-25 ailə, podporuçik Mirzə Adgözəlin əmisi (dayısı)-2 ailə, podporuçik Mirzə Adgözəlin nökrəri, rəncbəri və işçiləri-12 ailə. podporuçik Mirzə Adgözələ bağlı olan Varvaralı Qaroğlanlı kəndində 10 ailə və podporuçik Mirzə Adgözəlin qonşuları-7 erməni ailəsi vergidən azad idilər. Cəmilli kəndi-19 ailə vergi ödəyirdi. Vergi ödəmirdi-İsmayıl ağa-1 ailə, onun xidmətçisi-4 ailə, onun qardaşı-4 ailə, qardaşlarının xidmətçiləri-4 ailə, molla-1 ailə, çavuş-1 ailə, kəndxuda-1 ailə, dul-2 ailə.

Qaraqoyunlu Mirzəxanlı kəndi-10 ailə vergi ödəyirdi. Vergi ödəmirdi-

kəndxuda Mustafa ağa-1 ailə, onun rəncbərləri-2 ailə, kasıb-1 ailə, dul-1 ailə.

Aqmaxi kəndi-qeyri-müsəlmanlar-kovxa-1 ev, kəndli-8 ev, kasıb-1 ev, heç biri vergi ödəmir.

Yeri gəlmişkən deyək ki, I Dünya müharibəsinə könüllü yazılan qarabağlıların içərisində Kolanı Cəmiyyətinin də üzvləri yer almışdır. Həmin könüllülər aşağıdakılardır:

(ardı növbəti sayımızda)

Faiq Şükürbəyli,
Tarixçi-etnoqraf,
fəlsəfə doktoru

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ
İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ

